

Tilburg University

Banksolvabiliteit en bankrechtsvorm

Bosman, H.W.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1975

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Bosman, H. W. J. (1975). Banksolvabiliteit en bankrechtsvorm. *Maandschrift Economie*, 39(5), 213-219.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Negenendertigste jaargang — no. 5 — februari 1975

BANKSOLVABILITEIT EN BANKRECHTSVORM

door

PROF. DR. H. W. J. BOSMAN

Het bankwezen heeft in 1974 meer op de tocht gestaan dan in de jaren daarvoor, vooral door een aantal spectaculaire verliezen, opgedaan met valutatransacties. Dat die transacties niet altijd conform de interne regels van de bank plaats vonden, neemt niet weg dat de verliezen wel voor rekening van de betrokken bank kwamen. Dat heeft er weer toe geleid dat de vraag naar het stootkussen voor die verliezen, dus naar de omvang van het eigen vermogen, opnieuw gesteld werd.

Waar vele nieuwe financiële instellingen werden opgericht, zoals de afgelopen jaren in Groot-Brittannië, kreeg de kwestie van de financiële kracht van die instituten een eigen betekenis.

Voor wat Nederland betreft, waar beide verschijnselen zich voorzover valt na te gaan, niet hebben voorgedaan, is de relatieve solvabiliteits-eisenpositie van de banken voortdurend gedaald. De verhouding van eigen vermogen tot risicodragende uitzettingen van de algemene banken was per ult. 1966 19.8 en per ult. 1973 11.9%.¹⁾

De Nederlandsche Bank heeft met deze ontwikkeling rekening gehouden o.a. door in samenwerking met het bankwezen nieuwe richtlijnen cf. de Wet toezicht kredietwezen met betrekking tot de solvabiliteit op te stellen.

Op deze richtlijnen kom ik nader terug. Van belang is, dat de Bankdirectie in het verslag over 1973 enerzijds stelt dat de kredietinstellingen bijzondere aandacht aan de versterking van de eigen vermogenspositie zullen moeten schenken teneinde een solvabiliteitstekort te vermijden, doch anderzijds dat de gesignaleerde achteruitgang van de solvabiliteits-

¹⁾ Verslag van de Nederlandsche Bank over het boekjaar 1973, blz. 146.

positie geen reden geeft tot ongerustheid t.a.v. de soliditeit van de kredietinstellingen.²⁾

Het bankwezen in de volledige zin van het woord wordt in Nederland gevormd door algemene banken (handelsbanken) en coöperatieve banken (landbouwkredietbanken, rabobanken). Sommige spaarbanken bieden bankdiensten aan, die in velerlei opzicht met die van de genoemde instellingen zijn te vergelijken maar zij hebben toch niet de bedoeling geheel hetzelfde terrein als van algemene en coöperatieve banken te bestrijken.

Ook het toezicht, dat voor algemene en coöperatieve banken zoveel mogelijk op dezelfde leest wordt geschoeid, wordt bij de algemene spaarbanken op een andere wijze uitgeoefend. Met name zijn de richtlijnen voor de bedrijfsvoering veel gedetailleerder dan die voor de andere kredietinstellingen. Dit wordt ook gemotiveerd door het feit dat het eigen vermogen in sterke mate afhangt van de waardering van effecten. Zou men deze effecten evenals bij de andere kredietinstellingen tegen beurswaarde en niet — zoals in feite voor de spaarbanken is toegestaan — tegen aankoopwaarde waarden dan zou het eigen vermogen aanzienlijk geringer zijn dan thans het geval is.³⁾ Door de uiterst geringe mogelijkheden om nieuw risicodragend kapitaal aan te trekken of te vormen, is de rechtsvorm van de stichting, die kenmerkend is voor de meeste algemene spaarbanken, uiteraard ongeschikt om een ontwikkeling naar een volledige met de andere bankinstellingen concurrerende kredietinstelling te steunen.

In het navolgende wil ik mij daarom beperken tot de beide groepen van algemene en coöperatieve banken met de daarbij behorende rechtsvormen van globaal gesproken N.V. tegenover coöperatieve vereniging of vereniging.

Reeds in het verleden hebben vertegenwoordigers van wat toen nog meestal handelsbanken en landbouwkredietbanken werden genoemd de degen gekruist over de rol die de ledenaansprakelijkheid voor de laatste groep al dan niet behoort te spelen.

Een bekende discussie was die welke in 1969 plaats vond tijdens de behandeling van de pre-adviezen inzake de concurrentieverhoudingen in het Nederlandse bankwezen, geschreven op verzoek van het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf.⁴⁾ Toendertijd werden de solvabiliteitseisen alleen gesteld voor de beide centrale landbouwkrediet-

²⁾ t.a.p. blz. 148.

³⁾ Vgl. J. M. F. P. Hanewald, De Europese Bankwetgeving en de spaarbanken, Bank- en Effectenbedrijf, sept. 1974, blz. 338.

⁴⁾ Vgl. hiervoor Bank- en Effectenbedrijf, mei 1969, blz. 19-20, 37-38 en juni 1969, blz. 16.

banken. Ten aanzien van de lokale banken werd het toezicht van de centrales voldoende effectief geacht. Bij de berekening van het eigen vermogen van deze centrales werd mede opgenomen een bedrag overeenkomende met de gezamenlijke statutaire aansprakelijkheid van de leden-banken tot een maximum van het tweevoud van het geplaatste aandelenkapitaal. De pre-adviseur Mr. van Campen vond deze regeling logisch omdat zij aansloot op het coöperatieve karakter en omdat het landbouwkredietwezen veel kleine bedragen opneemt en uitleent en daarom op een aandelenkapitaal geen rendement kan bieden, dat in overeenstemming is met de eisen die de kapitaalmarkt daaraan stelt. De andere pre-adviseur Dr. van den Brink vond dat het in de leden-aansprakelijkheid aanwezige eigen vermogen, als het door de handelsbanken op de kapitaalmarkt zou moeten worden aangetrokken "toch wel \pm 11% vóór belasting zou kosten". Bij de discussie beklemtoonde van den Brink ook "de wenselijkheid het landbouwkredietwezen in het kader van de Wet toezicht kredietwezen te beschouwen als één collectiviteit ten einde op deze wijze een feitelijke gelijkstelling m.b.t. liquiditeit en solvabiliteit voor landbouwkredietbanken en handelsbanken te bewerkstelligen." Dit laatste acht ik in principe juist, maar op dit punt zijn de nieuwe solvabiliteitsrichtlijnen dan ook verbeterd. Deze richtlijnen zijn in 1973 na overleg met de bankorganisaties vastgesteld, doch invoering heeft nog niet plaats gevonden. De bij de Centrale Rabobank aangesloten lokale banken worden voor de toepassing van deze regeling met de Centrale Rabobank als één geheel beschouwd.

Bij de definitie van het begrip eigen vermogen is kennelijk getracht zoveel mogelijk de verschillende rechtsvormen op gelijke noemer te brengen. In de eerste plaats is daar natuurlijk het gestorte kapitaal, dat bij de vereniging met coöperatief karakter wordt genoemd "het door de leden gestorte inleggeld of kapitaal". Dan worden bij alle rechtsvormen de vrije reserves en de overgebrachte winst genoemd, terwijl mede de "achtergestelde verplichtingen, volgens door de Bank goedgekeurde voorwaarden" worden opgenomen, zoals dit de laatste jaren reeds het geval was.

De verschillen in rechtsvorm komen pas goed tot uiting bij de aansprakelijkheid van de leden van een coöperatie. Hiervoor geldt een wat ingewikkelde regeling die wellicht als volgt kan worden weergegeven. Indien de verplichtingen van de leden tot een bepaald bedrag per lid beperkt zijn, dan geldt uiteraard dit bedrag maal het aantal stortingsplichtigen. Als er een onbeperkte aansprakelijkheid is (wat met de leden van de lokale coöperatieve banken het geval is), dan kan men voor de daaraan toe te kennen waarde de hoogste van twee opties kiezen: ofwel het aantal leden, dat nog moet storten of aansprakelijk is, maal *f* 1.000,—, ofwel

kapitaal, vrije reserves en achtergestelde verplichtingen. De waardering van de tweede optie wordt echter voor dit doel begrensd op het aantal leden maal *f* 3.000,—. Men kan dus niet tot een hogere waarde per lid komen dan *f* 3.000,—, men hoeft nooit een lagere waarde toe te kennen dan *f* 1.000,—. Interessant is nu dat de richtlijnen voor de naamloze en de commanditaire vennootschap voor het nog te storten kapitaal, resp. het nog te storten commanditaire kapitaal geheel dezelfde regeling kennen, met dezelfde bedragen. Met het buiten de onderneming aanwezige vermogen van de vennoten van een vennootschap onder firma resp. van de beherende vennoten van een commanditaire vennootschap wordt echter geen rekening gehouden.

Het al dan niet rekening houden met de leden-aansprakelijkheid bij coöperaties heeft de afgelopen tijd opnieuw tot een discussie aanleiding gegeven met name in het speciale nummer van Bank- en Effectenbedrijf, dat aan een Europese Bankwet is gewijd.⁵⁾ Prof. Rijnvos formuleert voor de ratio's die de minimum vereisten inzake solvabiliteit en liquiditeit van kredietinstellingen moeten regelen, een drietal uitgangspunten: de ratio's moeten een effectief toezicht mogelijk maken, zij moeten de normale concurrentieverhoudingen niet verstoren en zij moeten de kredietinstellingen geen onnodige last opleggen b.v. doordat sociaal-economisch en bedrijfseconomisch georiënteerd toezicht cumuleren. Als consequentie van deze redenering "zou het eigen vermogen slechts die bestanddelen mogen bevatten, waarover een kredietinstelling onvoorwaardelijk, direct en duurzaam kan beschikken." ⁶⁾

Mr. van Campen is wederom van geheel andere mening en pleit er voor om in een regeling terzake van een Europees toezicht op de kredietinstellingen rekening te houden met de leden-aansprakelijkheid, op de wijze zoals dit in de nieuwe Nederlandse richtlijnen is geregeld. Hij wijst er met name op dat de betekenis van het eigen vermogen van een bank immers gelegen is "in zijn bijdrage tot de solvabiliteit van de bank, d.w.z. het geheel van de verhaalsmogelijkheden die crediteuren van de bank uitoefenen." ⁷⁾

Alvorens op de controverse nader in te gaan, zij eerst in het kort vermeld waarom deze materie in verband is gebracht met een "Europese bankwet". Na langdurige voorbereiding en verschillende concepten is in 1974

⁵⁾ no. 169, sept. 1974.

⁶⁾ C. J. Rijnvos, Naar een E.E.G.-Bankwet?, Bank- en Effectenbedrijf, sept. 1974, blz. 327. Zie ook het artikel van dezelfde schrijver in Economisch Dagblad van 24 dec. 1974, onder de titel "Ontwerp bankwet opmerkelijk liberaal voor niet-E.E.G.-banken." In dezelfde geest L. van Driel, "De Europese Bankwet", ESB 29 jan. 1975, blz. 100.

⁷⁾ Ph. C. M. van Campen, Het coöperatief kredietwezen in de E.E.G. en de harmonisatie van de bankwetgeving, Bank- en Effectenbedrijf, sept. 1974, blz. 331.

een ontwerp voor een door de Raad van Ministers uit te vaardigen richtlijn tot stand gekomen. Bovendien allerlei andere bepalingen gaat deze ontwerprichtlijn er van uit, dat de kredietinstellingen voordat zij met hun activiteiten kunnen beginnen, een vergunning van de nationale autoriteiten moeten hebben en dat de lid-staten die vergunning slechts mogen afgeven indien de kredietinstelling voldoende eigen middelen bezit en de bestuurders de nodige beroepsmatige geschiktheid en betrouwbaarheid bezitten. De lidstaten dienen in ieder geval de volgende verhoudingen regelmatig aan de Gemeenschap te melden om een bewaking van solvabiliteit mogelijk te maken: de verhouding tussen eigen middelen en tegoeden, tussen eigen middelen en gezamenlijke activa, tussen eigen middelen en vaste activa en die tussen terugbetaalbare passiva en liquide activa. De nationale met het toezicht belaste autoriteiten dienen in het kader van de coördinatie van hun werkzaamheden (waarvoor een speciaal comité van samenwerking wordt ingesteld) de methoden bij de berekening van de genoemde ratio's te onderzoeken en daarbij vooral de definities.

Aangezien ook in sommige andere landen van de Gemeenschap (Duitsland, België) de coöperatieve sector een belangrijke plaats in het particuliere bankwezen inneemt, zal de voor de eigen middelen in verschillende rechtsvormen te kiezen definitie van grote betekenis zijn en is dus de in Nederland daarover plaats vindende discussie ook voor de ontwikkeling in Gemeenschapsverband alleszins relevant.

Terugkomend op de situatie in Nederland mogen allereerst enkele cijfers per ult. 1973 worden genoemd.

		algemene banken	coöperatieve banken
I	Balanstotaal (x f 1 miljoen gulden)	83592	29555
II	Eigen Vermogen (x f 1 miljoen gulden)	4851	975
	$\frac{II}{I}$	5,8%	3,3%

Berekend is natuurlijk niet het % eigen vermogen volgens de oude of nieuwe richtlijnen, die veel verfijnder zijn en met de risicograad der activa rekening houden, doch een ruwe maatstaf om een eerste indruk te krijgen. De coöperatieve bankorganisaties telde ult. 1973 795.000 leden, zodat de aansprakelijkheid op basis van f 1.000,— per lid op f 795 miljoen uitkwam, waardoor de hogere optie van f 975 miljoen mocht worden aangehouden. Dit zou het percentage eigen vermogen volgens mijn ruwe benadering 2 maal 3,3 of 6,6% brengen. ⁸⁾

⁸⁾ Alle voorgaande bedragen en percentages zijn ontleend aan het Verslag van de Nederlandsche Bank over het boekjaar 1973.

Wat nu te denken van de drie criteria "onvoorwaardelijk, direct en duurzaam", die Rijnvos naar voren brengt en waaraan de leden-aansprakelijkheid bij kredietcoöperaties naar zijn mening duidelijk niet voldoet. Is de leden-aansprakelijkheid niet onvoorwaardelijk? Ik kan het niet zien; als werkelijk een kredietcoöperatie moet worden geliquideerd en kapitaal en reserves zijn onvoldoende om de crediteuren te voldoen, dan zullen de leden zonder meer voor het ontbrekende worden aangesproken. Enige voorwaarde zullen zij aan het storten van het ontbrekende niet kunnen stellen. Het 2e criterium is "direct", dus onmiddellijk en dan is het natuurlijk zo, dat het in het bedrijf reeds aanwezige vermogen sneller de stoot van een tekort opvangt, dan de gelden die de leden in die situatie moeten storten. Maar snelheid is in een dergelijke situatie nu juist niet zo nodig en zelfs gevaarlijk. Een afwikkeling van een faillissement kost geruime tijd en dat is ook goed, want dan kunnen de activa van de boedel tegen betere prijzen worden afgestoten dan bij geforceerde verkoop. In het veronderstelde geval zou er dus ook ruim tijd aanwezig zijn voor het aanspreken van de leden, waarbij het dan ook zo is dat zij in principe voor onbeperkte bedragen kunnen worden aangesproken, terwijl de N.V. het in dat geval moet hebben van het totale te storten en gestorte aandelenkapitaal. Nu valt natuurlijk het opbrengen van enorme bedragen door de coöperatoren niet te verwachten, maar daarom is het bedrag dat per lid mag worden meegeteld ook gelimiteerd op f 3.000,—. Volgens de cijfers van ult. 1973 komt die aansprakelijkheid per lid neer op f 1230,— een betrekkelijk bescheiden bedrag. Het criterium "direct" is m.i. dus juist *niet* van toepassing.

Wat het aspect van de duurzaamheid aangaat is het niet in te zien dat de leden-aansprakelijkheid minder duurzaam zou zijn dan het in het bedrijf gestoken vermogen. Het hangt van de vermogenspositie van de coöperatoren af welke waarde men aan hun verplichting moet toekennen. Maar alweer, bij een zo voorzichtige raming als is vervat in de nieuwe solvabiliteitsrichtlijnen in Nederland, kan de duurzaamheid geen eigenlijk probleem zijn.

Misschien dat Prof. Rijnvos met zijn criteria bedoelt, dat kapitaal en reserves voortdurend in de onderneming geïnvesteerd zijn en de tegenwaarde van de leden-aansprakelijkheid natuurlijk niet. Maar dat is een geheel andere kwestie nl. een zaak van financiering, en dat heeft naar mijn mening weinig te maken met de waarborg voor de crediteuren. Die waarborg vereist dat het eigen vermogen er *is*, of het nu in of buiten de onderneming aanwezig is. Dat vermogen, dat buiten de onderneming is geïnvesteerd, niet aan de financiering deelneemt, heeft uiteraard wel betekenis voor de rentabiliteit. De coöperatieve bank kan bij verder gelijke omstandigheden een deel van het kapitaal en de reserves, die bij de N.V.

vereist zijn, vervangen door vreemd vermogen, omdat de solvabiliteit immers mede kan steunen op de ledenaansprakelijkheid. De rentewinst en winst in de vorm van provisie e.d. die met dit vervangende vreemde vermogen gemaakt wordt, versterken de rentabiliteit van het relatief geringe in het bedrijf aanwezige eigen vermogen.

Daar staat tegenover, dat bij geringe winstgevendheid de op het vervangende vreemde vermogen te betalen rente ook een vaste last voor de kredietcoöperatie kan betekenen, die de N.V.-bank mist. De in de bedrijfseconomie veel besproken kwestie van "leverage" speelt hier een rol. Bij dit verschil in rentabiliteitspositie moet anderzijds in aanmerking worden genomen de reeds gereleveerde doelstelling van de kredietcoöperatie, die meebrengt dat ook kleine bedragen, die eerder geld kosten dan rendabel zijn, in de onderneming meelopen.

Hoe dit alles zij, een verschil in rentabiliteitspositie kan en zal soms het gevolg zijn van de geheel verschillende structuur, maar ik zie niet in hoe dit weggewerkt kan worden en nog minder zie ik in waarom men daartoe een van de beide belangrijkste rechtsvormen in het Nederlandse bankwezen onvolledig tot zijn recht zou laten komen. Dat hebben de op de Wet toezicht kredietwezen gebaseerde bedrijfseconomische richtlijnen dan ook terecht niet gedaan en het zou logisch zijn als ook toekomstige Europese regelingen met dit structuurverschil ten volle rekening zouden houden.